

КОМУНІКАЦІЯ ДІТЕЙ → БАТЬКИ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

О. М. Трумко, канд. філол. наук, наук. співробітник

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка»,

вул. С. Бандери, 32-д, м. Львів, 79013, Україна

E-mail: oksana_trumko@ukr.net

Стаття присвячена особливостям реалізації конфліктного мовлення дітей різних вікових категорій у сім'ї. Взаємодію комунікативна тактика ↔ вік дітей обґрунтовано шляхом аналізу лінгвістичних (мовленнєвих актів/комплексних мовленнєвих актів) та кількісних (частотність) показників комунікативних тактик відмови, грубого спонування, звинувачення, демонстрації опозиції та негативної оцінки. Виявлені спільні та відмінні лінгвістичні показники реалізації комунікативних тактик, відмінні показники частотності вживання комунікативних тактик засвідчують зумовленість комунікації діти → батьки позамовним чинником – віком дітей.

Ключові слова: сфера сімейної комунікації, комунікативна тактика, мовленнєвий акт, комплексний мовленнєвий акт, мовні засоби, І. Франко.

Однією з перших розвідок про особливості дитячого мовлення в українському мовознавстві є стаття І. Франка «Дітські слова в українській мові» (1811), в якій зібрано та систематизовано слова дітей с. Нагуєвичі на позначення назв домашніх тварин, людей, деяких «окружаючих» предметів і явищ, подано деякі загальні означення, окремі дієслова [14, т. 26, с. 123–126]. Особливостям комунікативної поведінки дітей різних вікових категорій у ситуаціях сімейного спілкування присвячено праці таких сучасних українських лінгвістів: Л. Боть, О. Галапчук, Т. Линник, О. Моїсеєнко, А. Семенюк та ін. [3; 5; 9; 10; 12].

Мета статті – дослідити взаємодію комунікативна тактика ↔ вік дітей. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**: 1) з'ясувати набір комунікативних тактик, що функціонують у конфліктних ситуаціях в комунікації діти → батьки; 2) виявити спільні та відмінні лінгвістичні/кількісні показники комунікативних тактик у мовленні дітей до 18 років та дорослих дітей. Матеріалом для аналізу слугують твори І. Франка (тт. 14–22).

Методи. Соціолінгвістичний метод *корелятивного аналізу* використано для виявлення зв'язків між комунікацією та позамовними впливами на неї, зокрема віком дітей. *Дискурсивний аналіз* застосовується для вивчення взаємозв'язку між тактиками сімейного спілкування та засобами їх вираження. *Інтент-аналіз* забезпечує розуміння змісту комунікативної мети. *Контекстуальний аналіз* слугує визначенню семантичного навантаження лексем у конкретному мовному оточенні. Також залучено *описовий та порівняльний методи*, елементи *кількісного аналізу*. Сукупність цих методів дозволяє вивчати мовний матеріал у комунікативно-прагматичному аспекті, тобто з точки зору «активної граматики» користувача мови: від функцій – до засобів, від змісту – до засобів його вираження, від ситуації – до способів її кодування, від значення – до звучання.

Наукова новизна полягає в тому, що методика аналізу взаємодії комунікативна тактика ↔ позамовний чинник (вік дітей) ґрунтується на використанні теоретичних положень соціолінгвістики, комунікативної та когнітивної лінгвістики, лінгвістики тексту та відповідних методів дослідження.

Об'єкт аналізу: сімейна комунікація у творах І. Франка. **Предмет:** взаємодія комунікативна тактика ↔ вік дітей у єдності з лінгвістичними (мовленнєві акти та комунікативні смисли) та кількісними (частотність комунікативних тактик) показниками.

До конфліктних ситуацій у сім'ї належать суперечки та сварки, які відзначаються зіткненням протилежно спрямованих точок зору та інтересів тих, хто конфліктує [1, с. 7–8]. Учасники конфлікту трактують комунікативну мету як більш вагому порівняно з гармонійним спілкуванням, тому їхньому спілкуванню характерні: 1) інтенції відтермінування (докір – перепитування), корегування (звинувачення – зустрічне звинувачення) та відхилення (повідомлення про факт – заперечення факту); 2) негативна оцінка особистісної сфери комунікантів; 3) підвищені емоційність та егоцентричність; 4) висунення особистих претензій; 5) непередбачуваний комунікативний результат [2, с. 381–382].

Вирішенню часткових або основних завдань у конфлікті сприяють *комунікативні тактики*, які спрямовані на зміну фрагментів свідомості адресата в потрібному для адресанта напрямі та на організацію вербальних і невербальних засобів для досягнення комунікантом цілей (локальний рівень) [6, с. 112]. Реалізацію комунікативних тактик на вербальному рівні забезпечують *мовленнєві акти* – це найменші комунікативні одиниці текстового рівня, що реалізуються шляхом використання принципів та правил мовної поведінки, прийнятих у суспільстві [8, с. 129–130; 13, с. 60–61], та *комплексні мовленнєві акти* – це сукупність двох мовленнєвих актів, у яких іллокутивна і перлокутивна мета одного підпорядкована цілям іншого [7, с. 21–22].

Комунікативна тактика відмови у комунікації *діти до 18 років* → *батьки* представлена мовленнєвими актами *відмови* та *інформування*.

Мовленнєвий акт *відмови* виражає повідомлення про небажання виконати розпорядження матері. Його актуалізують заперечна частка *не* у сполученні з дієсловом 1-ї особи однини *піду*, складнопідрядне речення, у першій частині якого син повідомляє про своє рішення (*не піду*), а в другій – про причину своєї відмови (*ти мене заб'єси*). Тон мовлення дитини свідчить про рішучість волевиявлення (*сказав твердим та рівним голосом*).

МАТИ: – *Ходи до хати, ти, драбе один!* – крикнула Анна і вхопила Митра за руку.

СИН: – *Не піду, ти мене заб'єси!* – сказав Митро таким твердим та рівним голосом, немов свято був переконаний про се [14, т. 15, с. 103].

Мовленнєвий акт *інформування* актуалізує непрямю виражену реакцію сина на прохання батька допомогти ввіймати рибу. Хлопець пояснює причини, через які не може виконати просьбу – несприятливі умови, що передають окличні речення.

БАТЬКО: – <...> *Ось тут, в Горбачовім плесі, здоровенна щука є <...> Ходи, роздягнися! Затягнемо пару разів, то певно буде наша!*

СИН: – *Вода холодна!* – мовив він.

БАТЬКО: – *Та де тобі холодна! Ади, як пече сонце! Вода як літепло!*

СИН: – *Глибоко там!* [14, т. 21, с. 73].

У мовленні дорослих дітей до батьків комунікативну тактику *відмови* виражають мовленнєві акти *відмови*, *інформування*, *несхвалення* та комплексний мовленнєвий акт *відмови-наказу*.

Мовленнєвий акт *відмови* характеризує мовлення сина, який не бажає виконати прохання матері – залишитися вдома (повторення заперечної частки *ні* й окличне речення). Також хлопець інформує про причини прийняття такого рішення: виконання прохання може мати для нього негативні наслідки (семантика дієслова *здуріти* – «втратити здатність розсудливо міркувати, ясно сприймати і розуміти навколишній світ» [4, с. 456]).

МАТИ: – *Не бійся, синку!* – мовила пані Олімпія, беручи його за руку. – *Кріпися! Не подавайся!*

СИН: – *Ні, ні, ні! Не можу тут бути! Серед тих диких грубіянських людей... Серед того оточення... Здурію, мамо, здурію!* [14, т. 19, с. 337].

Мовленнєвий акт *інформування* ілюструє небажання сина виконувати запропоновані батьком дії. Він повідомляє про негативне ставлення до запропонованих дій (розповідне речення, семантика прикметника *обридливіші*) та

засвідчує своє здивування щодо позиції батька, нерозуміння її змісту (окличне речення, зміст якого формує часткове повторення репліки-стимулу).

БАТЬКО: – *Що-будь роби, то не буде нудно. Ось тут до ведення рахунків здалась би ще одна сила.*

СИН: – *До ведення рахунків!* – скрикнув Дувідко. – *Ти ж знаєси, тату, що мені рахунки обридливіші від усього на світі* [14, т. 22, с.188].

Відмову сина прислухатися до поради батька виражає мовленнєвий акт *несхвалення*, який актуалізують: 1) вказівка на неможливість виконати пораду батька через позначення її як такої, що не відповідає його статусу і вмінням (окличне речення «*добра то рада, та, шкода, не для нас!*» та розповідне речення «*Правду сказавши, ми і давніше небагато прикладалися до роботи, а за тії літа ми зовсім від неї відвикли*»); 2) негативна оцінка поради батька (розповідне речення «*...не туди ви радьте нам*»); 3) повідомлення про незнання шляхів виконання запропонованих батьком дій (питально-риторичне речення «*Як ми тепер станем зарабляти?*»); 4) позначення негативних наслідків, що чекають на нього за умови виконання поради – такий його крок може бути негативно оцінений людьми, до того ж, імовірно, не принесе доходу (семантика дієслів *обсміют, не заплатят*).

БАТЬКО: – *Знаєте що, діти!* – зачав знов по хвилі Олекса. – *Годі нам довше скитатися пусто-дурно, без цілі, без заняття. Ідіт куди вам злюбиться, ідіт межі чужих людей на службу, на заробок! Треба тепер зачинати нове життя!*

СИН: – *Гм, добра то рада, та, шкода, не для нас! Правду сказавши, ми і давніше небагато прикладалися до роботи, а за тії літа ми зовсім від неї відвикли. Як ми тепер станем зарабляти? Нас обсміют і нічого не заплатят <...> Ні, тату, не туди ви радьте нам, годі уже вертатися* [14, т. 14, с. 158–159].

Для вираження категоричного небажання виконати наказ батька, який супроводжується погрозою, донька використовує комплексний мовленнєвий акт *відмови-наказу*. Дівчина не тільки засвідчує своє небажання виконати розпорядження батька – відмовитися від одруження із простим парубком (виокремлюється у процесі аналізу комунікативної ситуації), але й повідомляє про альтернативні шляхи вирішення проблеми, які не потребують його участі (розповідні речення «*Аби мене бог благословив*», «*І мама поблагословить*»). Також вона спонукає батька виконати погрозу (заперечна частка *не* у сполученні з дієсловом наказового способу *давайте*, розповідне речення «*Обійдуся*»).

БАТЬКО: – *Але ж я тебе прокляну! Я тобі ніколи благословенства не дам!*

ДОНЬКА: – *То їй не давайте. Обійдуся. Аби мене бог благословив. І мама поблагословить* [14, т. 22, с. 252].

Комунікативна тактика *грубого спонукання* функціонує тільки у мовленні дорослих дітей до батьків за допомогою мовленнєвих актів *докору* та *наказу*, комплексних мовленнєвих актів *наказу-осуду* та *наказу-погрози*.

Мовленнєвим актом *докору* у цьому випадку є імпліцитно виражене спонукання: щоб змусити батька припинити розмову, донька висловлює своє негативне ставлення до неї. Докір реалізується шляхом трактування розмови, розпочатої батьком, як неактуальної (питально-риторичне речення і семантика дієслова *удаватися*) та засвідченням свого негативного ставлення до неї (окличне речення «*О, так, же щось*»).

БАТЬКО: – *Я тут хотів нашої Маринці щось сказати про одного такого пройдисвіта, що то називається Андрусъ Тихий.*

ДОНЬКА: – *О, так, же щось*, – скрикнула найстарша донька і зачервонілася, мов уся полум'я спалахнула. – *Що він вам за пройдисвіт такий удався?* [14, т. 18, с. 20].

Мовленнєвий акт *наказу* функціонує у мовленні сина, мета якого – не дати змогу батькові заперечити йому. Син забороняє розпочинати розмову (дієслово наказового способу *махайте* у сполученні з заперечною часткою *не*, повторення частки *ну*) та повідомляє про свою поінформованість у тому, що скаже батько (розповідне речення, дієслово 1-ї особи *знаю*).

СИН: – <...> шляхта могла б була не допустити до хлопа царських чиновників, кацапів, коли б була сама поробилася чиновниками! <...> Отсе була б та школа, в котрій хлоп був би навчився користати з свободи, не надуживаючи її!

БАТЬКО: Пан Трацький аж руками замахав, немов відганяв від себе сю думку...

СИН: – Ну, ну, не махайте! Знаю, що скажете: як же можна йти на службу до ката вітчизни, до тирана, до москаля і т. д. [14, т. 18, с. 374].

Комплексний мовленнєвий акт *наказу-осуду*, що застосовується донькою з метою спонукати матір припинити критикувати невістку передають 1) спонукання до припинення матір'ю критики невістки (дієслово наказового способу *дайте-бо* у сполученні з іменником у формі знахідного відмінка однини *спокій*); 2) негативна оцінка її поведінки (розповідне та питально-риторичне («Що вас за говорінка напала?»)) речення; 3) вказівка на неприпустимість таких дій матері (питально-риторичне речення «Яка кара далі витримає вас?»).

ДОНЬКА: – Дайте-бо ви, мамо, Анні спокій! – з серцем відрізала Горпина. – Що вас за говорінка напала? Ні говорити, ні плакати, ні сміятися не даєте, ще й співати бороните! Яка кара далі витримає у вас? [14, т. 14, с. 259].

Син спонукає батька припинити конфлікт, використовуючи комплексний мовленнєвий акт *наказу-погрози*, що виражають 1) спонукання (дієслово наказового способу *дайте* у сполученні з іменником у формі знахідного відмінка *спокій*) та 2) вказівка на негативні наслідки, яких зазнає батько в разі невиконання вимоги (складнопідрядне речення, у першій частині якого син повторює свою вимогу «*Дайте спокій*», а у другій – вказує на негативні наслідки (дієслово дійсного способу майбутнього часу *буде* у сполученні з прислівником *зле*), зміна тону мовлення сина (*крикнув, виходячи вкінці із свого рівнодушного спокою*).

БАТЬКО: – *Мовч, вирode поганий! Знай, як вітця шанувати!* Удар повторився, кров пустилася Іванові з рота.

СИН: – *Тату, дайте спокій!* – крикнув він, виходячи вкінці із свого рівнодушного спокою. – Дайте спокій, бо зло буде з нами! [14, т. 14, с. 334].

Комунікативна тактика демонстрації опозиції у комунікації діти до 18 років → батьки забезпечують мовленнєві акти *заперечення* та *інформування*. Мовленнєвий акт *заперечення* містить інформацію про те, що історія, яку дітям розповів батьків слуга – найкраща, тому повідомлення матері про те, що батько розкаже ще кращу, є неправдивим (розповідні речення та вигук *о*).

МАТИ: – *Ну, спить уже, спить!* – мовила вкінці. – *Завтра вам татко сам розповість іще кращу історію.*

СИН: – О, кращої вже не розповість! – мовив поважно Михась. – *Гриць говорив, що отся найкраща* [14, т. 19, с. 90].

Мовленнєвий акт *інформування* виражений через повідомлення сина про своє ставлення до грошей, яке є протилежним батьковому (окличне речення та семантика прислівника *байдуже*).

БАТЬКО: – *Слухай, синку, гроші – то всемогучий пан! З грішми ти мудрий, а без грошей дурень. З грішми ти пан, а без грошей кацап. З грішми тебе шанують, а без грошей на тебе плюють.*

СИН: – А мені про гроші байдуже! – мовив Дувідко [14, т. 22, с. 186].

Спілкування дорослих дітей з батьками також містить мовленнєві акти *заперечення* та *інформування*.

Мовленнєвий акт *заперечення* спрямований у мовленні сина на вираження незгоди зі словами батька про велику роль повстання (мається на увазі польське повстання 1863–1864 рр.), що передають перформатив *заперечу* та розповідні речення, які виконують функцію засобів аргументації позиції сина та містять негативну оцінку дій батька. Заперечення починається *вибаченням* (перформатив *звиніть*): син визнає, що порушив правила як особа з нижчим соціальним та комунікативним статусом, яка не мала б права висловлювати незгоду зі словами батька.

БАТЬКО: – *Сину, се ж була справа нашої вітчизни!*

СИН: – Звиніть, татку, що вам *заперечу!* *Се була справа фантастичних мрій кількох шалених голів. А ви, наївні романтики, дали змовитись на ті мрії, блискучі та злудні, як фата моргана!* [14, т. 18, с. 370–371].

Зміст мовлення доньки, яка демонструє свою незгоду з батьком щодо вибору нареченого, розкриває мовленнєвий акт *інформування*, який містить повідомлення про відсутність симпатії до пропонованих батьком наречених (питально-риторичні речення) та негативну оцінку цих чоловіків і їхніх дій (лексеми зі значенням негативної оцінки *сточений хоробою, напівідіот, п'яниця, картяр, спекулювати*).

ДОНЬКА: – *Таточку, – озвалася Галя, – а що мене мало тягти до тих кавалерів, яких ви мені раяли досі? Їх титули, що один граф, а другий барон?*

БАТЬКО: – *А хоч би й так.*

ДОНЬКА: – *А один сточений хоробою, напівідіот, а другий п'яниця і картяр, що, видимо, тільки й спекулював на ваш маєток* [14, т. 22, с. 252].

Комунікативна тактика звинувачення функціонує тільки у мовленні дорослих дітей та представлена за допомогою мовленнєвого акту *звинувачення*. Наприклад, син звинувачує батька у втраті землі після повстання, що виражають 1) пряма вказівка на вину батька (*тато винні*); 2) відсутність інших осіб, які могли б бути звинувачені (словосполучення *ніхто більше*); 3) незрозуміння позиції батька, який заперечує свою вину (питально-риторичне речення «*А хто ж винен, як не тато?*»), зміст якого формує повторення репліки-стимулу, позначаючи докір).

Емоційне мовлення сина підтверджують окличне та питально-риторичні речення («*Адже ми мали п'ять прекрасних сіл в Конгресівці!*», «*А хто ж винен, як не тато?*», «*Де вони?*»).

БАТЬКО: – *Що ж я тому винен?* – болісно скрикнув пан Трацький, немов недікатна рука грубо доторкнулась до його болючої рани.

СИН: – *А хто ж винен, як не тато?* – підхапував син. – *Тато винні, і ніхто більше. Адже ми мали п'ять прекрасних сіл в Конгресівці! Де вони?* [14, т. 18, с. 370].

Спілкуючись з батьками, діти до 18 років для вираження **комунікативної тактики негативної оцінки** використовують мовленнєвий акт *докору*. Наприклад, син негативно оцінює поведінку батька з метою стимулювати її зміну. Хлопець не розуміє доречності дій батька, що представлено питально-риторичним реченням, у контексті якого семантика дієслова *жартувати* передає негативну оцінку («говорити щось несерйозно» [4, с. 365]). Докір доповнюють невербальні засоби (з *докором* *позираючи на батька*).

БАТЬКО: – <...> *Шукай добре, він там десь мусить бути коло саквосяжа.*

СИН: Привикши до послуху і не бачачи жартливого відтінку на батьковім лиці, хлопчик цофнувся від дверей і щез у передпокої <...> По хвилі показався Михась розчарований, з докором позираючи на батька.

– *Пощо жартуєш?* [14, т. 19, с. 20].

У мовленні дорослих дітей до батьків присутні мовленнєві акти *несхвалення, осуду та прокляття*. Мовленнєвий акт *несхвалення* у мовленні сина виступає засобом позначення слів матері як несуттєвих, маловажних, незначних (семантика іменника *дурниці*).

МАТИ: – <...> *...ти знаєш, що о. Нестор – твій батько.*

СИН: – *Що мама дурниці говорить!* – фукнув Адаш [14, т. 19, с. 213].

Для вираження критичної оцінки матері син використовує мовленнєвий акт *осуду*, де семантика прикметника *дурний*, позначає матір як «розумово обмежену, тупу, незрозумну людину» [4, с. 332]. Невдоволення хлопця доповнює його погляд.

МАТИ: – <...> *Радше умру сама, ніж маю прийняти її до себе!*

СИН: – *Дурні ви, мамо!* Готліб гнівно, майже люто позирнув на неї [14, т. 15, с. 442].

Тактика *негативної оцінки* є реакцією сина на невдалу спробу отримати гроші від батька. Її реалізує мовленнєвий акт *проклинання*, який передають окличне речення, семантика іменника *прокляття*, що означає «різке засудження, прояв різкого осуду,

великого обурення, ненависті» [4, с. 1155], та тон мовлення (*прохрипів, лютий глухий голос*).

СИН: – *Прокляте на тебе, – не вдалось!..* – прохрипів над ним лютий глухий голос [14, т. 14, с 431].

Здійснений аналіз дозволяє порівняти засоби реалізації комунікативних тактик у мовленні дітей різних вікових категорій.

Таблиця 1 - Лінгвістичні показники комунікативних тактик у спілкуванні *діти* *двох вікових груп → батьки*

	Діти до 18 років	Дорослі діти
КТ відмови ¹⁶	МА відмови МА інформування	МА відмови, МА інформування, МА несхвалення КМА відмови-наказу
КТ грубого спонукання	—————	МА докору МА наказу
КТ демонстрації опозиції	МА заперечення МА інформування	МА заперечення МА інформування
КТ звинувачення	—————	МА звинувачення
КТ негативної оцінки	МА докору	МА несхвалення МА осуду МА прокляття

Частотність комунікативних тактик. Для підрахунку частотності комунікативних тактик використовуємо методику, яку запропонувала В. Перебийніс [11]. Частотність встановлюємо на основі пропорції між загальною кількістю мовленнєвих ходів, що позначають мовлення або дітей до 18 років, або дорослих дітей до батьків та кількістю мовленнєвих ходів на позначення конкретної комунікативної тактики. Таким чином, спілкування *діти до 18 років → батьки* характеризують тактики *демонстрації опозиції* (61,5 %), *відмови* (30,8 %) та *негативної оцінки* (7,7 %). Комунікацію *дорослі діти → батьки* реалізують тактики *негативної оцінки* (34,6 %), *демонстрації опозиції* (26,2 %), *грубого спонукання* (15,9 %), *відмови* (14,1 %) та *звинувачення* (10,3 %).

Співвідношення комунікативних тактик у спілкуванні *діти → батьки* представлено на рис. 1.

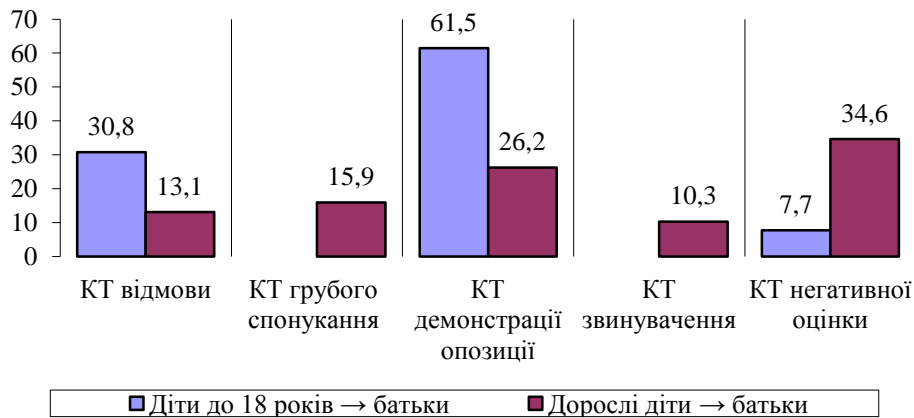

Рисунок 1 - Кількісні показники комунікативних тактик у спілкуванні *діти* *двох вікових груп → батьки* (%)

Використано скорочення: КТ – комунікативна тактика, МА – мовленнєвий акт, КМА – комплексний мовленнєвий акт.

Висновки. У мовленні дітей до батьків комунікативну тактику *демонстрації опозиції* виражають спільні лінгвістичні показники (мовленнєві акти *заперечення* та *інформування*). Комунікативну тактику *відмови* позначають спільні (мовленнєві акти *відмови* та *інформування*) та відмінні (мовленнєвий акт *несхвалення* та комплексний мовленнєвий акт *відмови-наказу* в комунікації *дорослі діти* → *батьки*) лінгвістичні показники. Тактику *негативної оцінки* в мовленні дітей до 18 років передає мовленнєвий акт *докору*, а в мовленні дорослих дітей присутні мовленнєві акти *докору*, *осуду* та *прокляття*.

Комунікативні тактики *відмови* та *демонстрації опозиції* є частотнішими в мовленні дітей до 18 років до батьків, ніж дорослих дітей до батьків. Тактики *грубого спонування* та *звинувачення* в мовленні дітей до 18 років не виявлені.

Отже, виявлені спільні та відмінні лінгвістичні показники реалізації комунікативних тактик, відмінні показники частотності вживання комунікативних тактик відображають зумовленість комунікації *діти* → *батьки* позамовним чинником – віком дітей.

КОММУНИКАЦИЯ ДЕТИ → РОДИТЕЛИ: СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

О. М. Трушко, канд. філол. наук,

Международный институт образования, культуры и связей с диаспорой Национального университета «Львовская политехника»,

ул. С. Бандеры, 32-д, г. Львов, 79013, Украина

E-mail: oksana_trumko@ukr.net

Статья посвящена особенностям реализации конфликтной речи детей разных возрастных категорий в семье. Взаимодействие коммуникативная тактика ↔ возраст детей обосновано путем анализа лингвистических (речевых актов/комплексных речевых актов) и количественных (частотность) показателей коммуникативных тактик отказа, грубого побуждения, обвинения, демонстрации оппозиции и негативной оценки. Выявлены общие и отличные лингвистические показатели реализации коммуникативных тактик, отличные показатели частотности употребления коммуникативных тактик свидетельствуют об обусловленности коммуникации дети → родители внеязыковым фактором – возрастом детей.

Ключевые слова: сфера семейной коммуникации, коммуникативная тактика, речевой акт, комплексный речевой акт, языковые средства, И. Франко.

COMMUNICATION CHILDREN → PARENTS: SOCIOLINGUISTIC ASPECT

O. Trumko, candidate of Philological Sciences.

International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations of the National University "Lviv'ska politehnika",

32-d, S. Bandera St., L'viv, 79013, Ukraine

E-mail: oksana_trumko@ukr.net

The article is devoted to peculiarities of the realization of conflict speech of children of different age groups in the family. The interaction of communicative tactics age children is proved by the analyzing of linguistic (speech acts/complex speech acts) and quantitative (frequency) indicators of the communication tactics of refusal, rough prompting, accusations, opposition demonstrations and negative estimation. There are detected similar and different linguistic indicators of the realization of communicative tactics, different indicators of communicative tactics frequency using, that confirms determination of the children → parent communication by nonlinguistic factors – age of children.

Key words: sphere of family communication, communicative tactics, speech act, complex speech act, language means, I. Franko.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко К. В. Лінгвопрагматичний аспект конфліктного англomовного дискурсу (сфера сімейного спілкування) / К. В. Бондаренко // Прикладна лінгвістика 2007 : проблеми і рішення : тези Всеукраїнської науково-методичної конференції студентів і молодих науковців, 17–18 травня 2007 : матеріали. – Миколаїв: НУК, 2007. – С. 7–8.
2. Борисова И. Н. Русский разговорный диалог: зоны толерантного и интолерантного общения / И. Н. Борисова // Философские и лингвокультурологические проблемы толерантности. – Москва, 2005. – С. 364–389.
3. Боть Л. П. Директиви в усному мовленні дітей молодшого шкільного віку : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Боть Людмила Петрівна. – Черкаси, 2011. – 220 с.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / під ред. В. Бусел. – Київ : Ірпінь ВІФ «Перун», 2004. – 1440 с.
5. Галапчук О. М. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. М. Галапчук. – Харків, 2000. – 18 с.
6. Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Дейк; пер. с англ. В. В. Петрова; ред. В. И. Герасимова. – Москва : Прогресс, 1989. – 312 с.
7. Карабан В. И. Сложные речевые единицы (прагматика английских асиндетических полипредикативных образований) / В. И. Карабан. – Київ : Вища школа, 1989. – 131 с.
8. Лингвистический энциклопедический словарь / глав. ред. В. Н. Ярцева. – Москва : Советская энциклопедия, 1990. – 682 с.
9. Линник Т. Г. Мовна соціалізація дитини в ранньому онтогенезі: фактори та особливості / Т. Г. Линник // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / ред. А. Д. Белова та ін. – Київ, 2007. – С. 174–188.
10. Моїсеєнко О. Ю. Дискурсивно-граматичні особливості дитячого мовлення (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Ю. Моїсеєнко. – Київ, 1999. – 20 с.
11. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів : навч. посібник / В. І. Перебийніс. – Вінниця : Нова Книга, 2002. – 168 с.
12. Семенюк А. А. Гендерні та вікові особливості кооперативної мовленнєвої взаємодії в сімейному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. А. Семенюк. – Донецьк, 2007. – 15 с.
13. Труфанова И. В. О разграничения понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика / И. В. Труфанова // Филологические науки. – 2001. – № 3. – С. 56–65.
14. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1976–1986. – Т. 14–22.

REFERENCES

1. Bondarenko, K. V. (2007). Lingvopragmatychnyi aspekt konfliktnoho anhlovnoho diskursu (sfera simeinoho spilkuvannia)[Lingvopragmatic aspect of the conflict of English language discourse (sphere of family communication)]. *Prykladna lnhvistyka 2007 : problemy i rishennya : tezy Vseukrayins'koyi naukovo-metodychnoyi konferentsiyi studentiv i molodykh naukovtsiv, 17–18 travnya 2007, (pp. 7–8), Mykolayiv, NUK.*
2. Borysova, Y. N. (2005). Russkii razgovorni dialog: zony tolerantogo I intolerantogo obshcheniya [Russian speaking dialogue: zones of tolerant and intolerant communication. *Philosofskie i lyngvokul'urologicheskie problemy tolerantnosti.* (pp. 364–389), Moscow.
3. Bot, L. P. (2011). *Dyrektyvy v usnomu movlenni ditei molodsheho shkil'noho viku* [Directives in oral speech of junior school children]. Extended abstract of candidate's thesis, Kyiv.
4. Busel, V (2004). Velykyi tlmachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large definition dictionary of the Ukrainian Language]. Kuiv-Irpin, Ukraine: Perun.
5. Halapchuk, O. M. (2000). *Vikova diferentsiatsiia stratehi i diskursu v suchasni angliskii movi taktyk* [Age differentiation of the strategies and tactics of discourse in modern English]. Extended abstract of candidate's thesis, Kharkiv.
6. Deyk, T. A. (1989). *Language. Cognition. Communication. V. V. Petrova (Trans.)*. Moscow, Russia: Prohress.
7. Karaban, V. I. (1989). Slozhnye rechevyie yedynitsy (pragmatika angliiskih asindeticheskikh polipredikativnykh obrazovaniy) [Complex speech units (pragmatics of English asyndetic polypredicative formations)]. Kyiv, Ukraine: Vyscha shkola.
8. *Yartseva, V. N. (Ed.). (1990). Lingvisticheskii entsiklapedicheskii slovar* [Linguistic encyclopedic dictionary]. Moscow, Russia: Sovetskaya entsyklopediya.
9. Lynnyk, T. H. (2007). Mовна Sotsializatsiia dytyny v ranniomu ontogenezi: factory ta osoblyvosti [Language child socialization in early ontogenesis: factors and peculiarities. In A. D. Belova et al. (Eds.). *Linhvistyka XXI stolittya: novi doslidzhennya i perspektyvy* (pp. 174–188). Kyiv, Ukraine.
10. Moiseyenko, O. Yu. (1999). *Dyskursyvno-hramatychni osoblyvosti ditiachoho movlennia (na materialy suchasnoi anhliiskoi movy)* [Discourse-grammatical peculiarities of children's speech (based on modern English)]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv.
11. Perebyinis, V. I. (2002). *Statystychni metody dlia lnhvistiv* [Statistical methods for linguists]. Vinnytsya, Ukraine, Nova Knyha.
12. Semeniuk, A. A. (2007). *Henderni ta vikovi osoblyvosti kooperatyvnoi movlennevoi vzaemodii v simeinomu diskursi (na materialy suchasnoi anhliiskoi movy)* [Gender and age characteristics of the cooperative verbal interaction in the family discourse (based on the modern English language)] Extended abstract of candidate's thesis. Donetsk, Ukraine.
13. Trufanova, I. V. (2001). *O razgranichenii poniatii rechevoi akt, rechevoi zhanr, rechevaia strategiia, rechevaia taktika* [On the distinction of concepts: speech act, speech genre, speech strategy, speech tactics]. *Philolohicheskie nauki*, 3, 56–65.
14. Franko, I. (1976–1986). *Collected works (1-50 vols.)*, vols. 14–22. Kyiv, Ukraine: Naukova dumka.

Надійшла до редакції 17 жовтня 2017 р.